

Analyse, inform and activate

LAKA

Analyseren, informeren, en activeren

Stichting Laka: Documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie

De Laka-bibliotheek

Dit is een pdf van één van de publicaties in de bibliotheek van Stichting Laka, het in Amsterdam gevestigde documentatie- en onderzoekscentrum kernenergie.

Laka heeft een bibliotheek met ongeveer 8000 boeken (waarvan een gedeelte dus ook als pdf), duizenden kranten- en tijdschriften-artikelen, honderden tijdschriftentitels, posters, video's en ander beeldmateriaal. Laka digitaliseert (oude) tijdschriften en boeken uit de internationale antikernenergie-beweging.

De [catalogus](#) van de Laka-bibliotheek staat op onze site. De collectie bevat een grote verzameling gedigitaliseerde [tijdschriften](#) uit de Nederlandse antikernenergie-beweging en een verzameling [video's](#).

Laka speelt met oa. haar informatie-voorziening een belangrijke rol in de Nederlandse anti-kernenergiebeweging.

The Laka-library

This is a PDF from one of the publications from the library of the Laka Foundation; the Amsterdam-based documentation and research centre on nuclear energy.

The Laka library consists of about 8,000 books (of which a part is available as PDF), thousands of newspaper clippings, hundreds of magazines, posters, video's and other material. Laka digitizes books and magazines from the international movement against nuclear power.

The [catalogue](#) of the Laka-library can be found at our website. The collection also contains a large number of digitized [magazines](#) from the Dutch anti-nuclear power movement and a [video-section](#).

Laka plays with, amongst others things, its information services, an important role in the Dutch anti-nuclear movement.

Appreciate our work? Feel free to make a small [donation](#). Thank you.

www.laka.org | info@laka.org | Ketelhuisplein 43, 1054 RD Amsterdam | 020-6168294

SOCIALISTISCH PERSPECTIEF

AUGUSTUS 1984

individualisering nu?

in het westen veel nieuws

de droom van een zonnekoning

de anti-kernenergiebeweging, klaar voor de nieuwe strijd?

de anti-kernenergiebeweging, klaar voor de nieuwe strijd?

Na de zomervakantie begint voor de anti-kernenergiebeweging een nieuwe fase in de strijd. De regering komt in september met een energienota waarin ondubbelzinnig voor kernenergie gekozen wordt. Voorzover nu bekend is, zal ze inzetten met vier kerncentrales van elk 1000 Megawatt. Na het uitkomen van deze nota zal een verkorte inspraakprocedure worden georganiseerd en in 1985 nog moet het parlement de plannen van de regering goedkeuren.

Deze ontwikkeling bevestigt de voorspellingen van de felste critici van de Brede Maatschappelijke Diskussie die begin dit jaar beëindigd werd. De regering negeert, maar dan ook volkomen, de opvattingen en ideeën die in de Brede Maatschappelijke Diskussie naar voren zijn gebracht. Wat niet wil zeggen dat die daarmee volkomen nutteloos is geweest; de maatschappelijke ondersteuning van de anti-kernenergiestrijd is er door gegroeid, vooral ook omdat de milieuvriendelijke alternatieven beter zijn uitgewerkt en maatschappelijk breder geaccepteerd zijn.

De anti-kernenergiestrijd van de komende jaren zal op essentiële punten verschillen met die van de voorafgaande elf jaar. Negatief pakken de volgende punten uit:

- Er zal weinig verschuiving meer plaatsvinden tussen het aantal voor- en tegenstanders. De tijd van de argumentenstrijd lijkt voorbij. Het grote bedrijfsleven, de top van de Samenwerkende Elektriciteits Produktiebedrijven (SEP), het Ministerie van Economische Zaken, de VVD en in toenemende mate het CDA kiezen heel beslist voor kernenergie en het is uiterst twijfelachtig of er nog argumenten aan te dragen zijn die hen daar van afbrengt. Alle argumenten voor en tegen worden immers al jarenlang tegenover elkaar gezet. De voorstanders baseren zich bij de analyse van het afvalprobleem en de kosten hardnekkig op andere rapporten dan de tegenstanders. Bovendien lijkt afgestapt te gaan worden van de opvatting dat het afvalprobleem in Nederland zelf moet worden opgelost. Wie weet komt het Nederlandse radioactieve afval uiteindelijk in de Chinese woestijn terecht!

- De alternatieve energiebronnen dringen wel enigszins door, met name warmte-krachtkoppeling, maar ze worden door bovenstaande groeperingen niet gezien als alternatief voor kernenergie en kolen, maar voor olie en gas, die momenteel beide duurder lijken te zijn.

- De anti-kernenergie strijd is begonnen in een tijd dat de discussies over economische groei, kwaliteit van het bestaan nog gevoerd konden worden tegen de achtergrond van een redelijk welvarende maatschappij. Nu gaan we hard naar de 1 miljoen ingeschreven werklozen, de strijd voor arbeidstijdverkorting blijkt een zeer moeizame, de Industriebond FNV klemt voor een no-nonsense-aanpak, het bedrijfsleven krijgt politiek de wind in de zeilen (met als leidraad de adviezen van de commissie-Wagner). Het begrip selektieve groei wordt nog wel gebruikt maar krijgt nauwelijks inhoud omdat de markt in toenemende mate weer de vrijheid krijgt.

- De toenemende politisering van de elektriciteitssector, uitmondend bijvoorbeeld in een blokkade binnen de SEP van een hogere Kalkarbij-

anti-kernenergiebeweging klaar voor nieuwe strijd?

drage, wordt binnenkort onschadelijk gemaakt. Met instemming van PvdA-wethouders en -gedeputeerden wordt de elektriciteitssector verder losgemaakt van provinciale en gemeentelijke organen. In plaats daarvan krijgt het Ministerie van Economische Zaken veel meer invloed. Politieke actie op provinciaal en gemeenteniveau tegen kernenergie wordt daardoor moeilijker.

Er zijn echter ook positieve punten:

- De Brede Maatschappelijke Diskussie heeft het mogelijk gemaakt dat de ideeën van de energie- en milieubeweging in een scenario werden uitgewerkt: het scenario van het Centrum voor Energiebesparing (CE- of Potma-scenario). Dit scenario is niet van A tot Z door die bewegingen onderschreven en evenmin door de linkse partijen, maar het heeft de diskussie in die kringen over de noodzakelijke economische en bestuurlijke veranderingen een stuk verder geholpen.

- Dit CE-scenario heeft, gekombineerd met het werk van de milieu- en energiebeweging, ervoor gezorgd dat de ideeën van bedrijfsleven, elektriciteitswereld en de landelijke overheid, in de Brede Maatschappelijke Diskussie werden weggevaagd. De Brede Maatschappelijke Diskussie kan gezien worden als een ondersteuning voor een energiebeleid zonder kernenergie, met zeer weinig kolen en een aanzienlijke inzet van warmte-krachtkoppeling en stromingsbronnen als windenergie.

- De regering zal niet bereid zijn een erg hoge politieke prijs te betalen voor het doorzetten van haar plannen. In tegenstelling tot de kwestie van de kruisraketten en bijvoorbeeld de uitbreiding van de Ultra Centrifugefabriek in Almelo in 1978 is hier geen sprake van een massieve internationale druk, van reeds gemaakte afspraken met andere landen of van een uitzonderingspositie indien Nederland tegen kernenergie zou kiezen. In Amerika is al jarenlang geen kerncentrale meer bijbesteld, evenmin als in West-Duitsland. Alleen Frankrijk en de Sovjet-Unie bouwen nog voluit door. Het belang van de bouw van kerncentrales is nogal betrekkelijk: een (zeer twijfelachtige) geringe verlaging van de elektriciteitsprijs en een (eveneens zeer twijfelachtige) kans voor het Nederlandse bedrijfsleven om weer wat aan nucleaire technologie te doen.

Kort gezegd komt het bovenstaande erop neer dat de anti-kernenergiestrijd op twee manieren gewonnen kan worden:

- (a) Het wordt uitermate moeilijk voor de regering -en m.n. voor het CDA- om haar plannen door te zetten wanneer het verzet ertegen breed ondersteund wordt en tegelijkertijd fel is, waarbij het belangrijk is dat die strijd zich zoveel mogelijk in verkiezingstijd afspeelt.

- (b) De besluitvorming kan worden uitgesteld tot de PvdA sterk in de volgende regering vertegenwoordigd is (in 1986 of al eerder?) en de PvdA de standpunten handhaaft die ze in een recente discussienota nog eens bevestigd heeft; geen kernenergie, sluiting van Borssele en Dodewaard.

Kortom: een nieuwe strijd tegen kernenergie is een strijd die perspectieven biedt, mits de anti-kernenergiebeweging zich goed organiseert, leert van het verleden en bondgenootschappen sluit waar dat kan.

Momenteel is de anti-kernenergiebeweging hier niet klaar voor en kan van een ingezakte boel gesproken worden. Er is nog weinig coördinatie en nog geen sprake van een algemeen geaccepteerde strategie. Bovendien is er stof genoeg voor nieuwe conflicten. De PvdA heeft zich wel gemeld als bondgenoot, maar zal veel wantrouwen ontmoeten. Daarnaast wil een deel van de (gevestigde) milieubeweging maatschappelijke polarisatie voorkomen en heeft de strijd tegen de kruisraketten veel aktievoerders nog skeptischer gemaakt over de mogelijkheden en het nut van op het parlement gerichte akties.

anti-kernenergiebeweging klaar voor nieuwe strijd?

De problemen zullen beperkt blijven in de fase voorafgaand aan het parlementaire debat. In de strijd tegen de uitvoering van een te vreezen bouwbesluit van kerncentrales zullen de meningsverschillen toeneemen.

De anti-kernenergiebeweging zal zich opnieuw moeten organiseren en daarbij moeten proberen van het verleden te leren. Dat verleden heeft zich gekenmerkt door grote acties en kampanjes, maar ook door grote verdeeldheid en ruzies, uiteenlopende visies en zwakke landelijke platforms.

Wat moeten we eigenlijk verstaan onder anti-kernenergiebeweging, welke groepen maken daarvan deel uit, welke politieke ontwikkelingen heeft ze doorgemaakt en wat betekent dat voor de komende jaren? Eind vorig jaar hield ik een lezing voor politiekologen op de Erasmus Universiteit. Ik deelde daar de anti-kernenergiebeweging in in een zestal groepen die achtereenvolgens toetraden, noemde vervolgens de belangrijkste kenmerken van de anti-kernenergiebeweging door de jaren heen, beschreef de organisatie en de veranderingen daarin. Hieronder volgt dit verhaal, gevolgd door een geactualiseerde inschatting van de perspectieven. Dit mag niet opgevat worden als een volledige geschiedschrijving van de anti-kernenergiestrijd. Samen met Wim Combrink heb ik, in Socialistisch Perspectief nummer 3, die geschiedenis beschreven tot 1979. Om de lijnen door te trekken naar het heden is een heidens karwei. Na 1979 is de anti-kernenergiestrijd veel complexer geworden. Een adequate, volledige beschrijving, compleet met analyse van de effecten van de anti-kernenergiebeweging op de maatschappelijke verhoudingen, is als gevolg daarvan een studie op zich. Maar onderstaand verhaal kan wellicht een hulpmiddel zijn in de discussie over de vorm waarin de anti-kernenergiestrijd in de nieuwe fase moet worden gegoten, omdat waarschijnlijk dezelfde groepen, in dezelfde volgorde zullen gaan deelnemen en daarmee dezelfde meningsverschillen tot conflicten zouden kunnen leiden.

de anti-kernenergiebeweging als sociale eenheid en haar verscheidenheid

De anti-kernenergiebeweging is ontstaan in acties tegen Kalkar, gestimuleerd door milieugroepen (vooral Aktie Strohalm) die in hun werk de relatie tussen milieubedreiging en maatschappelijke verhoudingen leggen. De anti-kernenergiestrijd leent zich om de volgende redenen bij uitstek een maatschappelijke aanpak:

1. In de bevordering van kernenergie lijken militaire en economische beweegredenen samen te komen.
2. Kernenergie is moedwillig opgestart ondanks opkomende kritiek, terwijl er alternatieven voorhanden zijn.
3. De positie van de staat is onthullend duidelijk geworden; elektriciteitsbedrijven stellen zich tegenover de bevolking op.

In de loop van de tijd hebben mensen vanuit verschillende achtergronden deelgenomen aan de anti-kernenergiebeweging. Hierbij zijn de volgende groepen te onderscheiden.

De eerste groep mensen die de anti-kernenergiebeweging bevolkte was het maatschappelijk kritische deel van de milieubeweging.

De tweede groep kwam uit de PSP en PPR en haar achterban; partijen die het technologische optimisme begonnen te bestrijden en geen sterke band hadden met het groeidenken binnen de traditionele arbeidersbeweging. PSP en PPR hadden extra redenen zich ermee te bemoeien door de mogelijkheid die Kalkar bood voor een Duitse atoombomproductie.

anti-kernenergiebeweging klaar voor nieuwe strijd?

De derde groep mensen werd actief onder invloed van het Amsterdamse Anti-Kalkar Komitee (een samenwerkingsverband van PvdA, PSP, PPR, CPN en aanvankelijk ook D'66). In 1974 en 1976 voerde dit Amsterdamse comité een groot aantal soortgelijke komitees in het hele land aan. Op landelijk nivo vond geen integratie plaats met de eerdere groepen, op plaatselijk nivo vaak evenmin. Wel waren er in veel gevallen goede kontakten. In 1975 verdwenen de meeste weer, enkele gingen door of werden verbreed tot stroomgroepen of energiekomitees. Hierbij moet worden opgemerkt dat de Anti-Kalkar Komitees niet tegen kernenergie in het algemeen waren, maar tegen het Kalkarproject op zich. Invalshoek was niet het milieu maar de veiligheid. De deelname van de Anti-Kalkar Komitees stimuleerde in de anti-kernenergiebeweging de discussie over economische groei, werkgelegenheid, welvaart en milieubehoud.

Van de vierde groep zaten vanaf het begin al mensen in de anti-kernenergiebeweging, maar kwa aantal en belang groeide deze pas echt in 1977 en 1978. Het gaat hier om radikaal-linkse intellectuelen, afkomstig uit de onafhankelijke studentenbonden in Nijmegen, anarchistische groeperingen, de IKB (Internationale Kommunisten Bond) en de SP (Socialistische Partij). Deze groep groeide vooral toen in West-Duitsland de anti-kernenergiestrijd polariseerde en een strijd leek te worden tegen het repressieve staatsapparaat. Velen ontdekten daar kenmerken van een pre-revolutionaire fase in, de fase waarin de staat het masker wordt afgerukt en zich openlijk tegen de bevolking opstelt. Deze groep blijft tot op de dag van vandaag een rol spelen. Milieu-overwegingen waren voor hen niet zo belangrijk, maar eerder de rol van de staat, het centralisatieproces van het bestuur en de toenemende repressie.

De vijfde groep heeft een heel andere achtergrond. Het zijn de leden en achterbannen van de PvdA, de kerken, de vakbeweging. In de campagne tegen de uitbreiding van de Ultra Centrifuge Almelo kreeg de anti-kernenergiebeweging de gelegenheid de achterbannen te bereiken. De speciale reden voor de uitbreiding van de Ultra Centrifuge, de leveranties van verrijkt uranium aan Brazilië, maakte dat gemakkelijker. Het is de gematigde vleugel van de anti-kernenergiebeweging die vooral sterk was in de bredere energiebeweging.

De zesde groep is die van geradikaliseerde jongeren, meestal georganiseerd in zogenaamde basisgroepen. In 1980 is deze groep zeer sterk gegroeid, maar na de tweede blokkade bij Dodewaard (september 1981) is de groep weer sterk in aantal afgenomen. Deze jongeren kwamen voor een deel uit de kraakbeweging en vrouwenbeweging. Basisdemocratie, het vertrouwen op eigen kracht en de nieuwe aktievormen spraken hen erg aan. De radikaal-linkse intellectuelen uit de vierde groep hebben deze zesde groep geradikaliseerd en een tijdlang geleid. Maar reeds in 1981 verloren ze hun greep erop.

belangrijkste elementen van de anti-kernenergiebeweging door de jaren heen

De samenstelling van de anti-kernenergiebeweging zegt al iets over de kenmerken. De volgende punten zijn hierbij van belang.

- De anti-kernenergiebeweging heeft nauwelijks banden met de arbeidersbeweging, in Nederland grotendeels georganiseerd in NVV, later FNV, PvdA, NIVON en VARA. De anti-kernenergiebeweging bestond, net als de milieubeweging, grotendeels uit mensen met hoge opleidingen, ze werkten bij de overheid, of waren studenten, wetenschappers en vrijgestelden. Dit was in het begin voor met name de CPN reeds genoeg aanleiding om de beweging als kleinburgerlijk te beschouwen. Overigens is die kloof vergeleken met veel andere landen veel ondie-

anti-kernenergiebeweging
klaar voor nieuwe strijd?

per gebleken.

- De milieuarargumenten speelden in het begin van de anti-kernenergiebeweging een hoofdrol, maar in de loop der jaren kwamen andere argumenten, zoals verspreiding van kernwapens, werkgelegenheidsperspektieven en atoomstaat erbij.

- de anti-kernenergiebeweging leverde een flinke bijdrage aan de kritiek op het technologisch optimisme. Dit technologisch optimisme leefde zowel bij rechts als links. Het vertrouwen in de wetenschap werd danig aangetast, de eis van openbaarheid van onderzoek en beleid is op de voorgrond gekomen. De organisaties van de arbeidersbeweging gingen hier niet makkelijk in mee, en het valt te betwijfelen of de veranderingen in standpunten van die organisaties zo diepgaand zijn dat een terugslag onmogelijk is.

- De anti-kernenergiebeweging ontwikkelde haar eigen organisatievormen en aktiemodellen. Bestaande organisaties leverden echter wel een aanzienlijke bijdrage. In die zin is de anti-kernenergiebeweging slechts gedeeltelijk een autonome beweging. Spanningen tussen het autonome deel (energiekomitees, stroomgroepen, basisgroepen) en het met bestaande organisaties verbonden deel (Anti Kalkar Komitee, Landelijk Energie Komitee) hebben de anti-kernenergiestrijd in haar hele bestaan gekenmerkt. Die spanningen betroffen zowel strategische als ideologische verschillen van mening en meningsverschillen over aktievormen.

- De voortdurende spanning tussen de strijd tegen kernenergie en de bredere strijd voor een ander energiebeleid.

De anti-kernenergiebeweging heeft nooit een strakke structuur gekend. De eerste drie jaar bestond er een losse koepel van plaatselijke aktiegroepen (Landelijke Stroomgroep Stop Kalkar) naast een strakker partijkomitee. In de Landelijke Stroomgroep Stop Kalkar werden gezamenlijke akties gepland, informatie uitgewisseld, de verdediging van de Kalkarheffingweigeraars georganiseerd en over strategische kwesties gediskussieerd. Maar de plaatselijke groepen waren volstrekt autonoom. Tot konflikten leidde dat aanvankelijk niet. Die kwamen pas toen de regering een alternatief fonds voor de Kalkarheffing instelde. Het dodelijke konflikt voor deze vorm van samenwerking werd in 1978 en later de diskussie over de verhouding met het Landelijk Energie Komitee.

Sinds 1976 bestaat op landelijk nivo het Landelijk Energie Komitee (LEK), opgericht door PPR, PSP, Landelijke Stroomgroep Stop Kalkar, Vereniging Milieudefensie, NIVON en de gezamenlijke energiekomitees in Brabant en Zeeland. Dit LEK is er echter niet in geslaagd een organisatie op te bouwen door het hele land. De Brabantse en Zeeuwse energiekomitees behoorden tot de oprichters en met de Alarmgroepen Atoomplannen uit Groningen en Drenthe bestonden kontakten, maar verder ging het niet. Deze regionale groepen hebben grotendeels opgehouden te functioneren. Later zijn o.a. de CPN en de PvdA-jongeren nog toegetreden tot het LEK, de PvdA was waarnemer, evenals het Stop Dodewaard Komitee. Tot 1980 liepen de overige kontakten met het 'autonome' deel van de anti-kernenergiebeweging via de Landelijke Stroomgroep Stop Kalkar.

In de periode 1977 - 1980 werden door het LEK initiatieven genomen tot brede platforms voor enkele konkrete kampanjes (Beweging Stop Atoomplannen in 1977, de Almelo-aktie in 1978, de Pinksterakties in 1979 en een Borssele-demonstratie in 1980). Hieraan deden politieke partijen, milieuorganisaties en levensbeschouwelijke organisaties mee. In 1980 werd eveneens meegewerkt aan de oprichting van de Werkgroep Energie Diskussie; een organisatie die een eigen Brede Maatschappelijke Diskussie wilde organiseren, zonder als organisatie tegen

anti-kernenergiebeweging
klaar voor nieuwe strijd?

kernenergie te zijn.

Als reactie op het parlamentsbesluit om Almelo uit te breiden werd de half geheime Breek Atoomketen Nederland (BAN) opgericht, die aanvankelijk strak georganiseerde en uitstekend voorbereide geweldloze blokkade-akties hield. In 1980 ontstond, als opvolger van de inmiddels ingestorte Landelijke Stroomgroep Stop Kalkar en gedeeltelijk geïnspireerd door de BAN-groepen, een landelijk overleg van basisgroepen. In 1981 ging dit ten onder aan ruzies en er ontstond een ander landelijk overleg, dat zich niet zozeer op Dodewaard, maar op Almelo richtte. In 1982 hebben zelfs drie of vier overleggen bestaan. De autonomie van de basisgroepen werd steeds groter, maar dat leidde tot een sterke desintegratie en tot het verdwijnen van de meeste basisgroepen. In deze tijd werden plenaire bijeenkomsten, tentenkampen op weekenden in kampeerboerderijen georganiseerd om iedereen uit de beweging de gelegenheid te geven mee te discussiëren.

Eind 1981 nam het LEK het initiatief tot een hergroepering van organisaties en basisgroepen onder de naam Nederland Atoomvrij, maar dat ging ten onder aan onderling wantrouwen en ideologische verschillen van mening.

Daarna, de teruggang van de anti-kernenergiebeweging tekende zich sterk af, namen zowel het LEK als een deel van de overgebleven basisgroepen hun toevlucht tot puur pramatische samenwerking, zonder discussies over uitgangspunten. De kampanjes tegen Kalkar in 1982, 1983 en 1984 en de strijd tegen de dumping van radioactief afval organiseerden ieder op eigen wijze.

Geheel zelfstandig bestaat er sinds twee jaar een landelijk overleg van giroblauwgroepen, groepen die via inhoudingen op de elektriciteitsrekening actie voeren. Vooral in Friesland heeft deze actie enig succes.

de politieke ontwikkeling van de anti-kernenergiebeweging

De eerste acties tegen Kalkar hadden al een politiek karakter. Niet alleen werd geageerd tegen de kweekreaktor, maar van begin af aan werd de rol van de overheid en de elektriciteitsbedrijven gehekeld en in het informatiemateriaal werd een link gelegd tussen de opkomst van kernenergie en de economische en politieke ontwikkelingen. De eerste jaren koos men er echter voor geen uitgewerkte politieke visies aan de mensen voor te leggen, maar slechts te waarschuwen voor rampzalige ontwikkelingen. De manier van aktievoeren zelf zou de politisering van de mensen wel bevorderen.

Door de oprichting van het LEK groeide de noodzaak een politieke visie te ontwikkelen. De politieke partijen en milieuorganisaties hadden behoefte aan een samenhangende politiek van doelstellingen en middelen. De noodzaak van de anti-kernenergiebeweging om energiebeweging te worden werd gevoeld en de intentie om de vakbeweging (m.n. het NVV) erbij te betrekken versterkte dit.

Als reactie hierop en op de polarisatie in de Westduitse anti-kern-energiestrijd nam in 1977 de Nijmeegse stroomgroep -de belangrijkste stroomgroep- het voortouw in een radikaliseringsproces naar een totale visie op staat en maatschappij. De ontwikkelde visie doet nogal anarchistisch aan: de staat wordt een belangrijke rol toegekend in de bestendiging van de maatschappelijke verhoudingen en is tot hoofd-vijand geworden; parlementaire politiek leidt tot niets, politieke partijen zijn niet te vertrouwen en de top van de vakbeweging deugt evenmin.

anti-kernenergiebeweging klaar voor nieuwe strijd?

De verbredingspogingen van het LEK werden door de Nijmeegse stroomgroep veroordeeld. M.n. in de voorbereiding van de Almelo-demonstratie in 1978 werd deze strijd keihard gevoerd. De stroomgroepen waren voor de leus 'Stop Ultra Centrifuge', het LEK drukte echter de leus door 'Geen Uitbreiding Ultra Centrifuge'. Het LEK had daarvoor gekozen omdat die leus een directe relatie had met de politieke aktualiteit en bovendien een opening bood naar organisaties die zich niet op een anti-kernenergie standpunt stelden, maar wel tegen deze uitbreiding waren. Voor het LEK was veel meer beslissend in hoeverre de argumenten tegen kernenergie via deze campagne en via deelnemende organisaties in grotere bevolkingsgroepen door zouden kunnen dringen. De stroomgroepen wilden wel coalities sluiten, maar zonder afzwakking van eisen. Hierbij speelde een rol dat zij vreesden dat anderen (m.n. de PvdA en de CPN) met de beweging op de loop zouden gaan.

Deze ideeën leidden tot een visie van 'vertrouwen op eigen kracht'. Het LEK werd in die visie buiten de anti-kernenergiebeweging geplaatst omdat die bestond uit organisaties die méér doelen hadden dan kernenergie bestrijden. De verbreding naar energiebeweging werd eveneens bestreden.

Deze visie zorgde in 1978 voor een tweedeling binnen de anti-kernenergiebeweging. Maar pas in 1980 kan echt van een scheuring gesproken worden. De basisgroepen kwamen op en wilden niets meer met het LEK te maken hebben. Behalve de oude bezwaren werd nu ook bezwaar aangetekend tegen de indirecte besluitvorming en de onduidelijke mandaten van LEK-vertegenwoordigers. De anti-kernenergie activist wilde over alles direct meepraten, overal over meebeslissen -en wel als activist, niet als lid of vertegenwoordiger van een politieke partij of milieuorganisatie.

Het basisgroepenmodel leed vanaf het begin aan een interne tegenstrijdigheid. Voor diegenen die het hadden opgezet, de Nijmeegse en Arnhemse stroomgroepen, was het vooral een organisatiemiddel om (net als bij BAN) een sterke, goed samenwerkende, autonome beweging op te bouwen met gemotiveerde mensen die aan de hele besluitvorming hadden deelgenomen. Voor veel basisgroepen stond echter de onderlinge autonomie voorop; besluiten zijn voor jou alleen geldig als je er het mee eens bent. Andere groepen kun je niets opleggen. Strategiediskussies werden daardoor hopeloze aangelegenheden. Bovendien bleek het ideaal van onderlinge gelijkheid niet realiseerbaar. Er ontwikkelde zich een informeel leiderschap. Deze leiders konden echter niet teruggefloten of afgezet worden omdat formeel hun positie niet anders was dan die van de andere leden.

Op het tentenkamp met Pinksteren 1982, in Amelisweerd, bleek dat degenen die de interne autonomie voorop stelden, gewonnen hadden. Er kwam geen centrale strategie tot stand, iedereen ging doen waar hij of zij zin in had.

de Brede Maatschappelijke Diskussie

Sinds eind 1979 is het LEK actief geworden in de Werkgroep Energie Diskussie. Deze werkgroep is opgezet vanuit het idee dat de door de overheid georganiseerde Brede Maatschappelijke Diskussie te weinig mogelijkheden bood voor een open diskussie. Het bleek mogelijk om ook gematigde organisaties als de Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen, de Bond van Plattelandsvrouwen, veel organisaties vanuit de kerken, het Humanistisch Verbond, Konsumenten Kontakt e.d. ervan te overtuigen dat de officiële Brede Maatschappelijke Diskussie geen goede mogelijkheid bood om de achterban echt deel te laten nemen

anti-kernenergiebeweging klaar voor nieuwe strijd?

aan de discussie. De Werkgroep Energie Diskussie werd opgezet als een 'open' organisatie en had geen anti-kernenergie standpunt, hoewel de Werkgroep wel van mening is dat kernenergie als het enigszins kan vermeden moet worden. Van groot belang is geweest dat de Werkgroep Energie Diskussie ertoe heeft bijgedragen dat het Centrum voor Energiebesparing een milieuvriendelijk scenario kon ontwikkelen.

De meeste basisgroepen en energiekomites wilden niet tot de Werkgroep Energie Diskussie toetreden. Toch is er, toen de Brede Maatschappelijke Diskussie en de Werkgroep Energie Diskussie in 1982 eindelijk van start gingen, toenadering gekomen. Een deel van deze groepen heeft zich verbreed tot echte energiebeweging: er werden energiewinkels opgericht, adviesburootjes en windwerkplaatsen gesticht enz. De groepen die zich enkel tegen kernenergie -of nog beperkter- enkel tegen Dodewaard willen richten zijn verdwenen of leiden een armoedig bestaan. Gevolg van het feit dat er geen goede ideeën voorhanden waren voor verdere actie. Pogingen bondgenoten te vinden, teneinde greep te krijgen op de economische ontwikkeling, uitgaande van de realiteit van de economische politiek van de huidige regering, noopte ook de anti-kernenergiebeweging tot een 'nieuw realisme'.

de nabije toekomst

De anti-kernenergiebeweging is duidelijk minder aanwezig dan enkele jaren geleden. De afgelopen jaren heeft op landelijk nivo vooral het LEK de anti-kernenergiestrijd voortgezet. Enerzijds door een actieve houding aan te nemen in het gevecht in en om de Brede Maatschappelijke Diskussie. Anderzijds door de strijd tegen Kalkar vol te houden en samenwerking te zoeken met de Vlaamse anti-kernenergiebeweging. Daarnaast is in toenemende mate door meer gevestigde milieuorganisaties op een indirecte manier de strijd tegen kernenergie opgepakt. Deze organisaties vinden dat kernenergie overbodig moet worden gemaakt door het benadrukken van de mogelijkheden van milieuvriendelijke alternatieven. Verder heeft een aantal basisgroepen, na de successen tegen dumping van radioactief afval, acties tegen transport van radioactief materiaal georganiseerd.

Pas sinds enkele maanden groeit de anti-kernenergiebeweging weer. In enkele regio's waar een kerncentrale dreigt te komen ontstaan (opnieuw) anti-kernenergiekomitees, o.a. gestimuleerd door de Vereniging Milieu Defensie. En in juni heeft een eerste bundeling van krachten plaatsgevonden op een door Milieudefensie georganiseerde bijeenkomst. Het potentieel voor heropleving van de anti-kernenergiestrijd is er nog steeds. Veel mensen zijn, bij gebrek aan actieperspektief, met andere maatschappelijke problemen aan de slag gegaan toen de strijd om de sluiting van Dodewaard en Borssele als verloren kon worden beschouwd. Het absurde aan de huidige situatie is dat het voornemen van de regering om wel nieuwe kerncentrales te gaan bouwen, een zodanige reactie kan veroorzaken dat ook het sluiten van Borssele en Dodewaard weer een politiek issue wordt. En dan is het noodzakelijk om bij voorbeeld de PvdA aan haar uitspraken te houden dat deze centrales dicht moeten.

Het komende half jaar valt een heropleving van de beweging te verwachten, waarbij enkele organisaties uit het LEK, enkele basisgroepen en de aktiegroepen uit de vestigingsplaatsen een belangrijke rol zullen spelen. Alleen zeer breed ondersteund verzet in die regio's kan de regering en het CDA van haar plannen afbrengen. Daar moeten de activiteiten dan ook op gericht zijn. Daarnaast zal uit kringen rond de Werkgroep Energie Diskussie een campagne worden opgestart om

anti-kernenergiebeweging
klaar voor nieuwe strijd?

nogmaals te benadrukken dat een inhoudelijke rechtvaardiging voor een pro-kernenergiebesluit, dwars tegen de uitslag van de Brede Maatschappelijke Diskussie in, niet te vinden is en er bovendien betere alternatieven zijn.

Toch zal de anti-kernenergiebeweging al snel voor problemen komen te staan met punten als: heeft demonstreren zin? Zeker na de gigantische strijd tegen de kruisraketten een actuele vraag. Moeten harde acties, als de mensen die willen voeren, ontraden of zelfs afgekeurd worden wanneer die dwars tegen de strategie van breed verzet ingaan? Of moet onverkort het principe gehanteerd worden van iedereen-geert-op-eigen-wijze?

Mocht de regering erin slagen het parlement mee te krijgen, dan wordt de situatie nog moeilijker. Daadwerkelijk verzet tegen de bouw moet enerzijds vroeg beginnen en al vóór de parlementaire besluitvorming in het vooruitzicht worden gesteld. Anderzijds moet met een dergelijke radikalisering uiterst omzichtig worden omgesprongen. Er is momenteel een grote (passieve) ondersteuning in de publieke opinie te vinden. (In ieder geval zullen er nauwelijks mensen te vinden zijn die echt voorstander van kernenergie zijn.) Die ondersteuning moet gemobiliseerd en niet verspeeld worden.

Het voorkomen van de bouw van nieuwe centrales is van groot belang. Worden ze gebouwd, dan is daarmee de kans verkeken voor de ontwikkeling van een democratische, veilige en milieuvriendelijke energievoorziening. Bovendien heeft een beweging succes nodig om te kunnen voortbestaan. Het winnen van de strijd tegen kernenergie zou een groot uitstralingseffekt kunnen krijgen; het geloof in buitenparlementaire strijd om de maatschappelijke ontwikkelingen te beïnvloeden zou er een flinke impuls door krijgen.

John Hontelez
juni 1984.